

Mélanges asiatiques
tirés du
Bulletin de l'Académie Impériale des sciences
de
St.-Petersbourg.

Tome XV.
(1911 - 1912).

St.-Petersbourg, 1912.

Manichaica IV.

Von C. Salemann.

(Der Akademie vorgelegt am 16/29. november 1911).

So gering an umfang und so fragmentarisch zum größten teile die im vorigen artikel mit geteilten texte auch sind, für das lexicon und hie und da auch für die grammatik des Mittelpersischen ergeben sie eine reichliche außbeute, welche ich auf den folgenden seiten geordnet dar bieten wil. Dabei benutze ich die gelegenheit einige nachträge zu meinem früheren glossare zu geben, und füge noch einiges hinzu, waß sich im laufe der zeit in den einschlägigen veröffentlichungen¹⁾ an turfan-phl. wörtern gefunden hat. Vil ists ja nicht, und in bälde auf mer zu rechnen zimlich außsichtslos. Doch meine ich auch jezt des weiteren gezeigt zu haben, wie fruchtbringend für beide arten des Mittelpersischen ein zusammen gehn der Pehlevistudien mit der untersuchung der manichaeisch-persischen texte sein kan.

Nachträge zum glossar.

- 𐭆 (39) 𐭀𐭎 19,2. 𐭀𐭎 𐭆𐭎 9b,5. 𐭀𐭎 8,1.10. 35,1. 41,4. 𐭀𐭎 12e,7.

† 𐭀𐭎 — 𐭀𐭎 𐭆𐭎 31,6. Wenn das doppelte 𐭆 nicht auf á deutete, wäre es ser verführerisch an aw. aḏka, aḏka 'oberkleid, mantel' 𐭀𐭎 zu denken, welches Nir 169,28 durch 𐭀𐭎 (= aḏkōšča) wider gegeben wird (die beiden anderen citate im AIW beruhen auf einem versehen: Nir 170,18 𐭀𐭎 ist á-či, und Vd 13,39/106 𐭀𐭎 wol ažiš). Ein anderes mir unerklär-

1) Ich bediene mich folgender abkürzungen: Uig. I. II — F.W.K. Müller. Uigurica. Berl. 1908; Uigurica II. ib. 1911 (Abbh. d. Akad.). Ch — Chuastuanéft, R — außgabe des St. Petersburger textes von W. Radloff 1909; St — außgabe der von Aurel Stein mit gebrachten rolle durch A. v. Lecoq (JRAS. 1911); B — außgabe der Berliner fragmente, von dem selben 1911 (Abbh. d. Akad.). — Die in den Sitzungsberichten der k. preußischen Akademie erscheinenden mitteilungen citiere ich nach jargang und seite als BSB.

liches שׂהני finde ich im Iranischen Bundeheš (Pahlavi Text Series II. Bby. 1908), wo $\text{50,8 שׂהני נִפְּאָן}$ den worten سَهَنِي نَبَوَان ed. Westergaard 13,4 entspricht.

- † אָרְזַמְאֵן pl. (سَز) 'zeiten' 9c,33. אָרְז (40) 2,3. 11,22.
 אָרְז (40) 13,6. עִי רְרוּנְר א׳ עי 9b,3. † אָרְזֵן — 32,4.
 אָרְז (40) א׳ אר׳ עי 7c,17. † אָרְזֵת (سَز) 'gelert' 13,4 c.c. ע.ד.
† אָרְזֵן (> 58) 'aufzur' 9a,2. נְרָאן א׳ 13,8. † אָרְזֵן pl. (سَز) 'priester' 8,4.
 אָר (41) 17,1.9c,34. פִּדְרָאן א׳ פִּדְרָאן 'tränen', pl. † $\text{עֶשְׂמָנָן עִין אֲבָאן וִינְדָנָן}$ 9d,20.
 אָרְז (41) 12b,26.27.28. 19,3. † אָרְז ? — TM 330: zweifelhaft.
 אָרְז (41) 32,3. † אָרְזֵנָא — 12a,28.
 אָרְזֵמִיָּה (42) א׳ פִּדְרָאן 9c,5. † אָרְזֵמִיָּה (42) 12b,34.
† אָרְזֵמִיָּה — 9c,1. faße ich als 2 imp. mit der enclitica, etwa: 'belere mich'.
† אָרְזֵמִיָּה — 12b,50; vill. بِي أَب سَهَنِي ? † אָרְזֵמִיָּה (43) 9a,17.
 אָרְזֵמִיָּה (43) 7b,3. † אָרְזֵמִיָּה (> 44) 'unverderbt, rein'
† אָרְזֵמִיָּה (سَوِيْمِي) 'schwanger' 11,19. [7a,5 (sic?).
† אָרְזֵמִיָּה (vgl. سَوِيْمِي DK. سَوِيْمِي ŠGV) 'vergeben, sich erbarmen', 3 ps.
od. wol pt. (von āyīdan ?) אָרְזֵמִיָּה 9a,32.
 אָר pp. (44) 7d,19. 8,10. 9c,3.7.25. 11,21. 12a,22. b,33. c,20. 14,8. 27,1! 28,2.
† אָרְזֵמִיָּה (سَوِيْمِي) ptc. 'erhoben', im comp. אָרְזֵמִיָּה 9c,26 'hochmütig, stolz'.
 אָרְזֵמִיָּה (45) 9d,15.
† אָרְזֵמִיָּה 'erleuchtung', name einer gebetsformel TM 327, daselbst der tk. pl.
 אָרְזֵמִיָּה und die überschrift אָרְזֵמִיָּה (wol 'soghdische' form).
 אָר (45) אָרְזֵמִיָּה 'wenn nicht' 31,6.8.9. אָרְזֵמִיָּה (40) 12c,15. † אָרְזֵמִיָּה — 9v, ü.
 אָרְזֵמִיָּה (45) — TM 330; die bdtg. noch unklar. אָרְזֵמִיָּה (46) 11,18.19. 14,6.
 אָרְזֵמִיָּה (46) 7c,18. 14,5. † אָרְזֵמִיָּה (ob zu אָרְזֵמִיָּה 46?) — 10,5.
 אָר (46) pp. 7a,6.10.13. b,4. c,12. d,17. 9b,2.27.29 bis. 33. c,16.19. 10,4.5. 11,9.
12a,27. c,18.22? 26 (scheint verschriben für אָרְזֵמִיָּה). 26. 16,3. 27,2? 31,4.
33,1.2.4. 41,4. TM 339 a.
 אָר (47): אָרְזֵמִיָּה 7c,4. d,14. 8,5. 9a,4.9.14. b,4.6.12. 11,11. 12a,9.14. 20,2. 30. 32,3.
— אָרְזֵמִיָּה 14,13. אָרְזֵמִיָּה 35,2.3. — אָרְזֵמִיָּה 9a,23. 12b,25.27.28.30.32.37.40.43. c,27.37. 34,3.
 אָרְזֵמִיָּה 9b,34. — אָרְזֵמִיָּה 2,2. 14,6. 20,2. — אָרְזֵמִיָּה 17,1. — אָרְזֵמִיָּה 7a,8. 12b,29. 23,3.
// אָר — 9d,34. 12a,12. b,40.42. c,22.29. 28,1? 34,4 (ließe sich zum teil zum voran
gehenden und zu אָרְזֵמִיָּה ergänzen).
† אָרְזֵמִיָּה (> 47) — 11,19. Ganz die selbe form finde ich im kurzen stücke
«Ahriman's utterance to the Daēvas every night», welches in des das-
tūrs Hoshangji Jamaspji handschrift DH²) unmittelbar auf den Bahman

2) s. die oben citierte aufgabe des Ir. Bdb., p. XI^b. —

Yašt folgt (p. 22—23 der lithographie von 1899). Da sendet Ahriman alnächtlich die dévas auß die gute schepfung zu schädigen: ziehet auß in die welt und troknet zunächst die seen auß, dann laßt den weißen hóm vertroknen; u ó kôh šavêd, kôh hamág bè מִנְיָנִים, èè kôh vinárišnih i gèhán hast³⁾; dann laßt die gewächse vertroknen u. s. w. Ferner siht wie hieher gehörig auß das wort מִנְיָנִים, welches MHD 40,15 im gegensaz zu עֵץ steht, wie 39,1 מִנְיָנִים im gegensaz zu עֵץ. Trotz al diser stellen wil mir die bedeutung nicht klar werden. — P.S. Ser verlockend wære die zusammenstellung mit dem rätselhaften מִנְיָנִים, welchem Bartholomae jezt die bedeutung ‘nichts’ bei legt, WZKM XXV, 259—60; dann hieße das verbum ‘vernichten’. Aber die formen!

- אָרד (48) passim. TM 327v. 339b. 330. אָרד — 27,2.
 אָרָה (48,161) 16,5. אִבֵּי בִיה 7a,14. d,2.; zusammen geschriben אִתְּחִיבִיה 7b,5. /
 אָרוּחַ — 10,6. אָרוּחַתִּי — 17,1. אָרוּחַתִּיךָ — 15,4.
 אָרוּחַי (49) 12c,22. אָרוּחַיךָ — 26,2. אָרוּחַיךָ (40) 3 sg. ps., mit אִיל 14,7.
 אָרוּחַיךָ (49) 8,3. 9a,12. 31. b,11. 19,2. אָרוּחַיךָ 9b,18. — ‘soghd.’ רוּחַת 39. TM 327;
 אָרִי (49) 13,4.7. 19,3? 20,3. 34,2. pl. אִישָׁן 9d,9. 12a,11.22. [אִישָׁן dazu.
 אָרִיר (> 40.49) pt. 9a,9. אִישָׁתְּאִירִיךָ (> 49) ‘eifer’ 9d,27.
 *אִישָׁתְּאִירִיךָ (50) pt. אִישָׁתְּאִירִיךָ 9b,1 scheint doch transitiv zu sein; nicht aber 3 ps.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ 14,6. אִישָׁתְּאִירִיךָ (50) s. אִישָׁתְּאִירִיךָ u. אִישָׁתְּאִירִיךָ.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ — 15,7. אִישָׁתְּאִירִיךָ (50) vgl. noch אִישָׁתְּאִירִיךָ DKVII,2,34.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ pl. (von אִישָׁתְּאִירִיךָ aóšah) ‘todbringend’ 9a,1. אִישָׁתְּאִירִיךָ (51) ‘ich’ 12b,36.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ pp. (51) 8,5. אִישָׁתְּאִירִיךָ 9a,6. אִישָׁתְּאִירִיךָ TM 339a.b. — אִישָׁתְּאִירִיךָ 7d,15.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ — TM 330; zweifelhaft. אִישָׁתְּאִירִיךָ pl. (אִישָׁתְּאִירִיךָ) ‘ketzer’ 9d,3.
 *אִישָׁתְּאִירִיךָ (51) ptc. אִישָׁתְּאִירִיךָ אִישָׁתְּאִירִיךָ 9b,28. conj. אִישָׁתְּאִירִיךָ 7a,5. 36,2; vgl. 31,9.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ (52) 7c,20. 37,3. אִישָׁתְּאִירִיךָ — 31,7; vill. אִישָׁתְּאִירִיךָ ‘oder’.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ (> 52 אִישָׁתְּאִירִיךָ) ‘erinnerung’ 14,13. אִישָׁתְּאִירִיךָ כִּם אִישָׁתְּאִירִיךָ 12b,35. אִישָׁתְּאִירִיךָ (52) 10,6. 12a,26. b,36.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ (52) 2,6. אִישָׁתְּאִירִיךָ (> 52 אִישָׁתְּאִירִיךָ) ‘unten’ אִישָׁתְּאִירִיךָ אִישָׁתְּאִירִיךָ 14,7.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ — TM 327. אִישָׁתְּאִירִיךָ (53) 6 r.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ ‘fixsternhimmel’, als ‘westiranisch’ genant von Andreas BSB
 אִישָׁתְּאִירִיךָ (53) 33,2. 3.4. TM 339a. אִישָׁתְּאִירִיךָ 10,3. אִישָׁתְּאִירִיךָ 7a,10. d,10.19. 8,6.9. [1910,310.
 *אִישָׁתְּאִירִיךָ (53) 2 sg. ps. אִישָׁתְּאִירִיךָ 9c,6. conj. אִישָׁתְּאִירִיךָ 7d,15. אִישָׁתְּאִירִיךָ (53) 9c,4.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ (> 54) ‘gebet um erbarmen, vergebung’ 6v.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ pl. אִישָׁתְּאִירִיךָ (אִישָׁתְּאִירִיךָ) ‘element’ אִישָׁתְּאִירִיךָ אִישָׁתְּאִירִיךָ 9a,11; vgl. unten אִישָׁתְּאִירִיךָ.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ אִישָׁתְּאִירִיךָ (אִישָׁתְּאִירִיךָ) ‘mischen’ ps. אִישָׁתְּאִירִיךָ 28,1. אִישָׁתְּאִירִיךָ (54) ‘ich’ 10,5. 12b,26.
 אִישָׁתְּאִירִיךָ — 9a,8. b,1.14.17.23. 13,6; es ist höchst warscheinlich eine praeterital-

3) vgl. ZSp VII.2.

- form, welche als hilfsverb dem voran gehenden pt. eine besondere nuance gibt; mit dem eben so rätselhaften אנאי (54) läßt sich nicht combinieren.
- * אנאפתן (54) 'ab wenden, ab weisen' pt. אבואר עים אנאפת 12b,34 'die mittel, welche ich zurück wis'; conj. אנאפאנר אור דור כונאנר 7c,11; danach übersetze ich אור יך און יך זריג אנאפן [נר] M 733v,5 'und wendet einer von dem andern den zorn ab'. Im Bphl. kan ich das wort nur an einer stelle mit sicherheit belegen, und zwar als intransitiv, im Sróš Yašt: ân nê pa tars fráž ânámêd⁴) [ê stów nê bavêd] až bím bê (sic) dèván; fráž až ân bê [čón ân stów nê bavêd] harvisp dèv axvarsandihâ pa tars ânámênd [ê] pa tars ó tam dovârend Ys 57,18/56,7,9.10.
- † אנר (אנ) 'so vil' 12b,30.38. אן אן אן 51. אנר (55) 12b,24.
 אנר pp. (55) 9a,15.27. c,11.10,3. 12c,28. 14,4. praeverb s. עווארן אורר.
 † אנר בא (אנל) 'luffraum' 10,6; oder ist אנר אן zusammen zu faßen und בא praeverb zum folgenden vb. // או? Für aw. vayu erwartete man eigl. *.
 אנר (55) 9b,20.
 אנשג (55) 6 v. † אנשניד (אנשניד) 'unsterblichkeit' 7a,7.
 אני (56) 14,3; unklar. † אנדנאן pl. (אנשניד) ptc. 'herbei gefürt?' 9d,24.
 אנמאן (56) 14,5. אכאר (56) s. חישתן.
 * אפרירן (56) conj. 1 pl. אפררא TM 339a. † אפראר — 13,7.
 † אפרהנד — 3 pl. ps. 9a,24. אפריר (56) אפ חב ביה 7a,17; vgl. b,19.
 אפריון (57) אפ 7b,9. אפרין (57) אפ 7a,19. d,11. TM 327v.
 אין (57) passim; c. comp. 9d,15. 12c,33.
 ארדא (47) 11,18. pl. יאן 7a,11. d,20. 9c,9.21.
 ארדאיה (57) 9d,17. ארדיג (57) אפ 12a,2.
 אריאמאן (57) 9b,34. † אשקארנ (אשקארנ) 'offenbar' 9b,6.
- † בא (ב) praev., s. נפון. u. אנר בא; jezt muß ich auch בא (58) für ein praeverb באביל (58) 10,5 // באינ — 26,2. [erklären].
 באר (59) 7d,13. בנ (59) TM 327. pl. בנאן 23,3.
 * בודן (60) pt. בור 9b,7.16? 12b,30.35.39. c,38. 18,2. 38. בור בודני 12c,33. בור בוכלן 9b,26. — ps. 3 sg. בוד 2,5.6. 14,4. 31,6.8. — 2 sg. בוי 11,19. — 3 pl. בויג 7b,20. — 1 pl. בוי 17,2. — conj. בואר 9b,8. 12b,35. בואריש 9d,13. — 2 sg.? בוי 31,6, denn ein imp. scheint hier wol nicht gestanden zu haben. — ביה s. אוה. u. אוה. Vgl. noch 31,5.
 בוויג (60) 9c,6. בואנר (60) 6 r. 37,3.
 † בודאם — 6v: ob 1 pl. conj.? בוי אאצאר (> 59) 'wolgerüche' 17,2.

4) aw. frānāmaitē und frā...nēmāntē.

- ***בוטסאנר** (60) ptc. בוכתנ 9b,27. 25,2. conj. sg. בוטסאר 8,9. בוטסאן 34,3. pl. [12b,19.
 בון כנר או בי (61) 8,5.
- †**בונישט** (61) páz. *bunyašt* 'grund, fundament' 30. שט 9a,19: somit hat die tradition widerum recht behalten, wenn sie das wort vom np. بُنْيَادُ, بُنْيَاذ unterscheidet. Da die etymologie unklar ist, wil ich nicht entscheiden, ob etwa *buništ* zu lesen wäre, — als sup. 'das allerunterste'.
- בורזיסט** (61) 'höchst' 9d,33. **בזג** (61) // ק' בי 14,14. pl. בנאן 12a,4. 10,2?
בוזר (61) 35,2. קר 14,2. pl. קראן 12a,15.
בי (61) 8,3. 13,3. pl. באאן 7b,12. d,5. 12a,17. **ביד** (61) 31,5. ביץ 14,4.
בירון (62) ביץ 12b,44. **במאף** — TM 327v: zweifelhaft.
- ***בסתן** (62) pt. בסת 9a,27. b,14. 12b,51. בסט 9a,14,22.
בראר (62) 28,2. **ברחם** (62) 12c,42. 22,2.
- ***ברמיין** (62) 'klagen, vgl. AVN 64,2 גלטיין נאסן; 42,2 גלטיין נאסן; griyënd u bar-mënd; YZ 107 (Geiger 80 n. 71) גלטיין נאסן (var. גלטיין) 'klagen um den Zarir'; danach ist ברמיין M 4b,17 ps. 3 sg.: 'und über das glühende. . . feuer jammert laut die. . . sele'. **בשסתן** — 31,5.
- בוישן** (63) 34,2.
גופתן (63) imp. גופ 9b,33 (c. personae). c,7,25 (c. אבר rei). 9c,22 'sage mir'. ps. sg. נידר 12b,27,28. pl. נידרי 12c,21. 29. ptc. גופאן 9c,9.
גורד (63) 9b,24. **גורדן** (63 causs.?) — 12b,17.
גיאן (64) 9a,13,26. b,13,15. 37,4? גי 7b,4. גי ויריא 9a,23. pl. גיאן 9a,33.
 †**גיה** (ap. gaêpá) 'besiz, habe' פואסטנ 9c,12.
 †**גראן** (גראן) 'schwer' 13,8; doppelt 23,4. **גראניג** id. 17,2.
גריי (64) 10,2. 12b,27,40. d,8. גי 9a,4. 12c,19. גי 12b,31. גי וינגר 7d,8.
 ***גריינדן** (>64) pf. גריינדן 9d,10. ps. גריינדן ib. **גרישנן** — 28,2.
- דא** (64) 19. דא או קיי 9c,16. דא או כיי 7b,4. דא או זאידאן 64)
 †**דאב** — 34,4; vgl. ראב (121)? **דאדף** (דאדף) 'gesez' TM 330.
 †**דאינאניי** — דאיןאניי 12c,40 hat wol mit דאיןאניי nichts zu tun.
 †**דאיסטאן** TM 330 = דאריסטאן (65) weist auf eine ser schwache articulierung der spirans zwischen vocalen hin; vgl. שחריראר.
 ***דאנאן** und **דאניסטן** (65 > 78) pt. דאנאר 9a,19. 12b,15? דאניסט 12b,25,30. c,26.
 imp. דאן TM 330. דאניד 11,14,22 (oder ps.).
דאנישן (65) 9b,18. **דאשטן** (65) pt. דאשט 12b,33,37. ps. sg. דאריד 8,7.
 †**דורף** (דורף) 'rauch' 14,6. **דורדין** (66) 18,3. 41,1.
 †**דורדין** (דורדין) 'laufen' ps. דורדין 9c,34 von den tränen.
 †**דוכונדן** — דוכונדן 7c,20 epithet des Ahriman. **דונאן** (66) 11,18.
דוסט (66) TM 330. **דורף** (דורף = דורף) 'fern' 31,8. דורף בונאנר 7c,12.

דוּשארמיה (66) 15,4.

† דוּשח — 23,3: wegen דוּשוך (66) wage ich nicht es zu דוּשוה* zu ergänzen.

† דוּשסתך (V *duš* vgl. דוּשטוּן) sup. 'erwünschtest, geliebtst' 34,2 סס² י 9c,28.

דוּשמין (67) 8,4. 35,2. TM 330. pl. דוּשמין 7c,13.

דוּחין (67) 9d,18. 11,22. † דוּחין (דוּחין) 'vorhof' 10,3; wenn richtig ergänzt.

† דוּדאן pl. (דוּד) 'auge' 9c,34.

דוּדישן (67) 2,8.

דוּדן (67) imp. יוּן TM 330. conj. 2 sg. וינאה 6 v.

דוּר (67) 9a,25. pl. דוּרין 9a,1.6. 13,4. 14,11.

דוּל (67) 7c,19.

דוּן (67) 9d,17. יוּדוּר דוּן 7c,3. יוּן חמאן דוּן d,18.

† דוּנטאר ('soghd.' form eines westiran. **دندار** *Uig. I 9,8. II. 77,16, auch buddhistisch. Im chinesischen Turkestan ist دندار s. v. a. دلی und manches مزار ist einem solchen zu geeignet; ich habe das wort öfters in den kašgharischen heiligenlegenden an getroffen.

† דוּדניה — 9d,26: oder ist ופ² zu lesen?

דוּדן (68) TM 337a.

דוּדכש (69) 9a,25. pl. דוּדשן 9a,7. 12a,18; vgl. 14,9.

דוּדן (69) 9a,29. b,4. pl. דוּדן c,26.

דוּדן (69) 11,7? 12.

דוּשן (69) vgl. Meillet, Mém. Soc. lingu. XVII,111.

דוּ (69) 7a,11. c,6.8. d,11.12.15.16.20. 10,3. 11,9.13.15.18.20. 13,5. 26,8. — † 9a,30. b,7.26. c,12. d,10.14.21. 35,2.

דוּדן (71) 11,18.20. 12c,42. 31,5?

† דוּזא (aw. *vāza*) 'zug, leitung' 7a,3.

דוּזא (71) יוּדוּר דוּזא TM 339 b.

* דוּזאן (71) conj. ונאנך 7c,11. pass. ונאנך 9d,4.

† דוּזאן (vgl. ונאנך) 'überwindung' 9c,25.

† דוּזאן* (V*vač*) — 'reden' ptc. // דוּזאן 10,4. ps. ונאנך 31,9?

† דוּזאן — 12b,36.

דוּזאן (72) 12b,38.

דוּזאן (72) ps. 12e,8.

דוּזאן (72) oder דוּזאן TM 326.

דוּזאן (72) 9c,6. 13,10? cf. 12a,6.

† דוּזאן adv. (>72) sup. 'förderlichst, eifrigst'? 9b,22.

דוּזאן (72) 41,1.2.

† דוּזאן (>73) — 7d,13.

דוּזאן (73) 9b,29. 13,3. יוּן אנושן רושן 6v; vgl. 13,5?

דוּזאן (72) 7d,14. pl. דוּזאן 7a,4; vgl. 13,7.

† דוּזאן — conj. 3 pl. דוּזאן 9d,19 «werden den mund auf tun»; etymologie?

* דוּזאן (73) pt. דוּזאן 12b,26; vgl. דוּזאן 27.

* דוּזאן (74) so ist jetzt der inf. an zu setzen, ptc. ונאנך עפאם 8,7.

† דוּזאן s. vill. 'schuld, verpflichtung', wenn ich die stellen 12b,39. ונאנך 33.37 recht deute, doch die herleitung des wortes bleibt mir dunkel.

דוּזאן (>72) — ist jeden fals keine verbalform; in דוּזאן 9a,23 und דוּזאן M4b,17 könnte das wort adj. sein, aber S9c,18 ist gewis substantivisch.

- † ויהאדאן pl. — 9d,25; ptc. pt.? וינדישן (75 וויסן DK) 6v. 15,5.
- † ויסאינאד — 12a,12: 3 sg. pt. causs. unbekannter bedeutung.
- † ויסף (75) 7c,16. pl. 7c,13. 8,6. 12c,36. 13,7. 23,3; defect 12a,3.23. c,20; vgl. חרו.
- † ויפראם (75) TM 342? † ויפחנן — ptc. 'verwirrt' 9a,18. פ 10,7. 12c,21.
- † ויש' (75) 'mer' 7d,19. פ אץ 12c,27.33. † וישווישן (75) 'zerstörung' 27,1.
- † וישמנדי — 6v scheint 3 sg. ps. zu sein, wegen des ptc. וישמנא (78).
- † וכר (75) — 9b,13. d,31.
- † ונידיה (76) 12c,23. † ונסתן (75 וויסן) pt. ונסת 9d,8.
- † ונס (76) adj. 12b,39 † ונסאר (76) חו וי 35,3.
- † וצירן (77) ptc. ורנ 7b,17. pl. ורנאן 9c,10.
- † וציסתן (77) pt. וציסתיש 9c,29. ptc. ps. וציסתאנס c,7.
- † ורויסתן (77) pt. ורויסט 9b,17. † ורוישן (75 וויסן) 'glaube' 7a,10. † ור־ל־כ־ינדן — 32,6.
- † זאור (78 vgl. זל YZ). 41,4.5.
- † זאוריפתן id. 41,4. † זבין (78) 33,3.
- † זוד (78) פד וי 14,14. † זור (78) וי גירונ 7d,15.
- † זורן (78) 'lüge' וי נור אבאן וי אום 12b,28 'und sagt mir lüge auf lüge'.
- † זורימנדאן pl. (>79) 7b,14.
- † זורן (78) 'sproß, nachkomme' Uig. II,9,5.
- † זורן (78) 'gift' וי תאר 13,5.
- † זויסתן (79) ps. 3 sg. וייר 11,21. conj. 12b,16.
- † זיהר (>79.80) וי עין ואידאן 9d,29. † זין (79) 'wache' 9a,11.
- † זין (79) 'waffe' 8,1; cher als 'wache'. † זינדאן (79) 9a,22. 14,3.4.
- † זינדניג (79) 'ein gekerkert' 9a,24. † זינדן (79) 7a,19. d,9. pl. 9d,20.
- † זינדער (79) זינדער (79) זינדער 'lebendmachung' 9a,ü.
- † זיר (79) 9b,14? pl. 9c,21.
- † זומאן (79) 7d,2. 9c,3. 12b,33. 34,4. וי חאן 9c,8. d,22; 'zu jener zeit' c,31. וי פראץ ח' וי פד זמאן זמאן 19,3.
- † זומיג (79) וי חאן 30. זומיג 9b,2. † זוראן (80) 13,10.
- † זוראן etwa 'goldwert, geld' 9c,12; oder ists adj.?
- † זוראן (80) 24,2. adj. 9d,29. וי או או 7b,5. וי או או 7a,14.
- † זורן (vgl. זור) 'trennung, unterscheidung' 12b,32.41.43, alle mal mit בירן.
- † זורן (79) 'verschiden' 9c,80. 12c,17. † זורן (>79) 32,2.
- † זורן (81) 31,8. † זורן pl. eine klasse göttlicher wesen 7b,11.
- † זורן (soghd.) — 39.

† ח' (81) sg. 1 ח' 10,5. 12b,29 (kan ich nicht construieren). ח' 12b,36.c,34 (vill. pl.). pl. 3 ח' 2,2.5. 8,3. 9c,11 (c. ptc. ps.). d,10.11,12.20. 12a,7.c,17.

- 14,5,8. 19,1. 27,2 bis (an den cursiv gedruckten stellen als auxiliar beim pt. pt.). ה' בור ה' 12c,33.
- ‡ האfragepartikel (ser beliebt in den jüdisch-persischen texten als ה'הא) 9c,15.
האוסאר (81) vgl. Meillet, Mém. Soc. lingu. XIV,479.
- האן (82) adj. 2,7. 9b,29.c,8,30. d,2,22. 11,13. 12b,33.c,26,28,38.51. 14,4,9,11,12.
30. ה' ע' 2,7. 13,6. האן אבר 12b,51. ה' (82) 33,35,3.
- ‡ ה'אמור'ר 'der gute vergebung erlangt hat' 9c,24; vill. gegensatz zu ו'ר'ט'ו'ש'ת. Vgl. אמור'פת (54).
- ‡ ה'ר'ס'מ'י'נ'א'ן (מ'י'נ'א'ן . מ'י'נ'א'ן) 'beständig, zuverlässig, sicher, treuest' 7c,8. Im Phl. Gl. 74,4 (ed. Haug 9,9) erklärt es das ideogramm א'ל'ל'ל; damit ist א'ל'ל'ל 'firmus; commissarius' (Brockelmann) = א'ל'ל'ל 'aufseher, verwalter' udgl. (Hübschm. p. 216 § 492) und zwar in letzterer concreter bedeutung gemeint, und daher trifft Hübschmann's bemerkung «stimmt in der bedeutung nicht zu» eben so wenig das richtige, wie Haug's deutung p. 214, «an artizan» etc.
- ה'ר'ו'ר'א'ן (83) pl. א'נ'א'ן ° 7a,12. ה'י'א'ר' (83) pl. א'ר'א'ן ° 7b,14.
- ‡ ה'י'א'ר'י'ה' (א'ר'י'ה'י) 'hilfe' 9a,3. ה'י'ב' (83) ה' ב'י'נ'י ° 7b,19. ה' ב'י'ה ° 7a,17.
- ‡ ה'י'ב' (א'י'ב') 'character' im comp. א'ב'ר'א'ש' ה'י'ם 9c,26; unsicher.
- ה'י'נ'ז'א'ר' (84) 33,2.
- ‡ ה'י'ש'ת'ן (84) imp. מ'נ'א'ס'א'ר' ח'י'ר'ו Ch. St. 155.191.205.270 (§ VII—X). 260 (XII). 292 (XIV). 338 (XVI). B15,12 (VI). 21,9. 23,7 (XII. XIII). א'ב'ר'א'ש'ת' B.16,5. 17,21. 18,28. 19,36. 20,47 (VII—XI). ה'י'ר'ו'א' TM 327. St. 31.63.78. 94. 124 (II—VI). 271 (XIII). 307 (XV). א'ב'ר'א'ש'ת' R.10. 25.31.40.54 (II—VI). 86.94.102.114 (VIII—XI). 126.136.143.159 (XIII—XVI). א'ב'ר'א'ש'ת' B.20 n. א'ב'ר'א'ש'ת' R.69 (VII). 222 (XII). ה'י'ר'ו'א'ה' B.12,2 (I).25,10 (XV). Schwerlich gehört hicher ה'ר'ו'א'ה' S 23,4.
- ה'מ'א'נ' (84) ה' ר'ו'ן ° 7d,17 'die gemeine'. ה'מ'ב'// — 11a,46.
- ‡ ה'מ'ו'ר'י'נ'י'פ'ת' (84) 'glaubensgenossenschaft', vgl. Nöldeke bei Cumont, Recherches sur le manichéisme. I p. 35 n.2.
- ‡ ה'מ'ו'י'ס'א'ן pl. (vgl. א'ב'ר'א'ש'ת' DK IX,24,9) 'dorfgenosse' 12b,31. ה'מ'ו'י' (84) 9c,17.
- ה'מ'י'י'ם (84) prp.? 9c,32. ה'נ'א'ם (85) pl. א'מ'א'ן ° 12c,28.
- ‡ ה'נ'נ'ו'י'ץ — 12c,35: die lesung ist sicher, aber die bedeutung ganz unklar.
- ה'פ'ת' (85) 10,6. pl. א'ת'א'ן ° 5. ה'פ'ת'א'ר' (85) א'ב'ר'א'ש'ת' = א'ב'ר'א'ש'ת' 'sibenzig' 14,7.
- ה'ר'ד'י'ג (85) 41,2.
- ה'ר' (85) adj. 9a,25. 11,18. ח'ר'ו'י' 41,5. ח'ר'ו'י' 9b,7. ח'ר'ו'י' d,8. pl. ח'ר'ו'י'ן 33,1,3-5.
- ה'ר'ו'י'ס' (86) א'מ'ת' ה' א'מ'ת' 8,6. ח'ר'ו'י'ס'פ'י'ש' 9b,19.
- ‡ ה'ר'י'ב'ת'נ'א'ן pt. 8,1 ist vill. in ח'ר'י' ב'י' zu trennen; ich habe gewagt es als unerklärbare nebenform zu א'ב'ר'א'ש'ת' zu übersetzen, wegen des parallelen א'א'ת'ר'ו'נ'א'ן.

השאנירד (86) 10,6.

יוד (86) 31,5. יֵי פֵר 12c,16.

יזודהר (87) 7a,18. c,3. d,18. TM 339b. יוד (87) יזודאן יֵי 13,9. pl. 7b,18. 13,10.

יישוע (87) 7b,20. TM 327.

יך (87) 12b,29. יך או יך c,18.

ימך (>87) TM 339a.

ישתן (87) imp. ייוד 9d,21.

כא (87) 9c,4.33 10,5. 12a,8. c,26. קא 10,8. כם 12b,35 'als mir'.

כאמיסתן (88) pt. קאמיסט 13,6.

כאר (88) כֵּ פֵרמאון 31,7. קאר 32,3.

כו (88) 8,9. 9a,18. b,9. 10,5. 11,22. 12c,21. 28,1. 31,5.9. 34,3 bis. כוט TM 330.

כושאן 9c,23. קומאן 7a,20. 34,4.

כרף (89) pl. קופאן 14,7.

כֵּ אור קר 'blind' (גל) כורף 9a,16.

†כושט חניד (קוטאון = קוטאון) כושטן* 8,3. [י 14,5. קישאן 12c,34?

כי (89) 8,4. 9d,3.9.11. 10,3. 12b,41? 50. c,17.29.33.14,13. 31,3. 34,4. 36,3. 41,5.

קיי. קיי דא או כֵּ (89) כיי

כֵּ קאמיסט כֵּ 'rache' (קיי) כיןף 13,6.

†כינאר (vgl. (גיל) 'rachsüchtig' 9a,30. קירבנ (89) 7d,17. קירדנאן קֵ 7d,12.

כירבני (89) (קוטאון) 7c,15.

קירדנאן (89) s.o.

קירדנאר (90) 9b,24. pl. כֵּראן 7b,11.

כירדן (90) inf. 31,7. pt. כירד 9a,7. b,4. 12b,32.44. 34,1. קירד 9a,2.17.28. b,9.12.

12a,20. b,43.44. קיררוש 9a,21. ps. כוניד 17,1. 34,1. conj. כונאנד 7c,12.

קיש (90) 12c,26.28.38.40. pl. 9d,15. 12c,27; auch 36 ist wol קישאן gemeint.

†כלאן (turkest. (کلان) 'groß' 6v. 35,1.

כנדן (קוט) = (קוט) 'reißen, graben' pt. כנד 8,5.

כניד (90) und כנירושן (90) TM 327: beide geschriben k(a)ni, waß auf ser schwache articulation des auß lautenden γ weist; vgl. דאריסטאן.

†כסרן — 13,8: villeicht كس mit γ.

†קר (גל d. i. karr) 'taub' 9a,17.

†כראסתנן 'besitzum' 9c,13.

†כראסתאניפֵּט (vgl. (קוטאון) = (קוטאון), meist ۰ گشتا۰ Hübshchm. § 283) 'bekentnis' ChB 25,11, aber ۰ گشتا۰ ChR 160, d. i. הואסתאניס. Daß so und nicht anders gelesen werden muß, kan sich ein jeder auß dem der editio princeps bei gelegten facsimile überzeugen. Ich konte es seiner zeit also nur als 'soghdischen' plural eines abstracti von خستوان (welches irtümlich als pl. auf gefaßt den sg. هستو، خستو — schon in Asadis wörterbuche — hervor gerufen hat) erklären, denn für die endung -په (für defective geschribenes په gibts bißher nur zwei beispiele) ließ sich in uigurischer schrift ۰ گشتا۰ erwarten. Daher steht auch in der übersetzung «die Chuastuanit». — Ich disponiere eben nicht über unpubli-

cierte quellen, mit deren hilfe sich sinreiche combinationen post festum bestätigen laßen.

כּוּאֶשְׁתִּי (91) etwa 'verträglichkeit, sanftmut, ergebenheit' (von *ku* + *ástih?*)
9b,22. c,19. חֵי d,13. כּוּר (91) 9a,14.

כּוֹר (91) 8,8.9. 9a,9. 11,15. 12c,16.49. adv. 7d,9. 8,7.

כּוּוּאֶן (91) 9d, 31. TM 349a, beide male als titel des Mäni.

כּוּוּאִי (91) 9a,12. b,12.19. Die etymologie beider wörter hat Meillet's scharfsin endlich ins klare gebracht: *Mém. Soc. lingu. XVII*, 109 ff.
† כּוּיבֶשׁ 'eigen' 12a,19. b,31.32. c,14. 30. Das ist die lautgesetzlich geforderte durchgangsform *xvéwaš* vom ap. *uwaipašiya* zu *כּוּיבֶשׁ* *xvéš*.

כּוּישׁ (92) 7a,19. 9a,4.20. 12c,19. 24,2. [כּוּיבֶשׁ 9d,24.]

† כּוּנְנִין (vgl. *خُنِينَه* 'geprisen') 'besingen, preisen'? ptc. כּוּנְנִי 10,5. pass.

כּוֹר (92) so ist wol 8,8 zu lesen für כּוּר אֹדֶר סֶאָה. כּוּרִיג (92) 12f,8.

כּוּרִכְשִׁיד (62) 36,3. כּוּשׁ (92) 12b,23.

כּוּר (93) 12b,30. כּוּישׁ (93) עִי בּוֹק קִי 14,14.

† כּוּשְׁמִין (כּוּשְׁמִיָן) 'zornig' 9c,15. d,5. pl. כּוּשְׁמִין 12a,16.

* כּוּנִין (> 93) 'lachen' ps. כּוּנִינִי 9d,11; vill. verschriben?

† כּוּסְתִין* (خُستَن) 'verwunden' pt. כּוּסְתִין 8,4.

† כּוּוּשְׁמַן und כּוּוּאֶמַן namen zweier gütter ChSt 225; ~~כּוּוּשְׁמַן~~ ~~כּוּוּאֶמַן~~

R 10 † חֲרוּשְׁמַן כּוּוּאֶמַן ~~כּוּוּשְׁמַן~~ ~~כּוּוּאֶמַן~~ B19,38. חֲרוּשְׁמַן כּוּוּאֶמַן

(wobei *š* so wol *s* als *ś* bezeichnen kan). Mir lag seiner zeit nur die

lezte schreibung vor, und ich identificierte beide wesen mit dem

'Appelant und Répondant' bei Theodoros bar Chôni (Pognon Inscr.

mand. p. 188, im syrischen texte *خُوشَمَان* 128,14.15.16 und *خُوشَمَان* 128,15.17;

vgl. in der Realencykl. XII², 207,35.37 'der Anrufende und der Aut-

wortende'). Da es nun im Persischen kein suffix *-hāq* gibt, das nomina

agentis bildete, da ferner das wort *כּוּוּשְׁמַן* schon in M473c,9 belegt

war, und da endlich ~~כּוּ~~ und ~~כּוּ~~ in der uigurischen schrift leicht

verwechselt werden können, so schlug ich meinem herrn collegen vor

~~כּוּוּשְׁמַן~~ und ~~כּוּוּאֶמַן~~ zu lesen. Und noch heute bin ich der ansicht, daß

diß die richtigen namen sein müßen, sonst hätten wir im Syrischen

nicht das ptc. act.; auch wären die termini «der an gerufene» und «der

dem geantwortet worden», — wenn sich *padvārtag* nur so übersetzen

ließe, waß ich bezweifeln muß, — mer als ungeschickt. Die lesart aber

in St. könnte auf falscher transcription auß uigurischer schrift beruhen,

denn das *κ* in B ~~כּוּוּשְׁמַן~~ ist eben so verdächtig, wie beide *κ* in R.

So vil zum 'verständnis', s. BSB 1908 p. 1213.

mit צימיש — אווס 'אום' עים 'פס' כם — נוּאם — נמאצום 'ננארום' וצחאנום 'אבאחום' S. (93) — mit doppelter enclitica.

מא (94) 15,5. TM 330.

מאד (94) 'mutter' 13,7.

מאה (94) 8,9.

מאן (94) s. קוסאן אוסאן.

מאנן — 31,2. 37,3.

מאנן* (94) ps. פאנינר 10,4: ptc. מאנא 9c,11. מאני (94) TM 339a, vgl. 9d,30.

מאניסחאן* 'wonort' pl. נאן עי אנושניא 7a,6; dabei muß ich die andere bedeutung (94) für M 47d,6 doch wol noch aufrecht erhalten.

מנין — eine waffe 7c,8. מנין* (מנין) 'kommen' pt. 9d,1.

מוהר (95) מׁ עי זואשתי 9b,21. מוסתן* (מׁטל DK IX,4,9) 'jammern' ps. מוינד 8,5.

מוריידן* (vgl. מוריידן) 'vergeben, erbarmen erweisen' pt. 3 sg. מורייד 9d,7. pass. מורייד 9c,20. pl. מורייד c,14.22. d,6. [ändern.]

מוש 'sogdh.' (מש) 'maus' 38; der tphl. pl. מושאן 12c,36 ist wol in קישאן zu

מזן (95) 12d,6. מדיסחאן* pl. (vgl. מדיסחאן) 'oberer' 12c,39.

מהר (aw. mapra מׁטל) 'wort' מׁ אפרין 7d,10.

מהריספנד (95) 'element' (als gotheit, vgl. Handschriften-Reste p. 99:

عنصره im Fihrist, vgl. 6em räppi Ch. § 3.8.11.15.16. מדיסחאן

עשרה 'les cinq dieux lumineux' Pognon l. c. 127,28 = 186ff.) pl.

מדיסחאן 9r,ä. מדיסחאן (95) 12c,51.

מדיסחאן* (מדיסחאן) — 41,2. מדיסחאן (96) 9b,33. 37,4. מדיסחאן v. s. חישתן.

מדיסחאן (96) 12b,42? TM 327r.v. מדיסחאן (96) 9b,25. 18,4.

מדיסחאן (96) pl. מדיסחאן 9a,34. 14,14. מדיסחאן 6r. מדיסחאן BSB. 1909, p.1204.

מדיסחאן* (97) 'sich freuen' ps. נאוינד 9d,4.9. נאם (97) 12c,35. 25,2.41,3.

מדיסחאן (97?) נאם 'nabel, herkunft, geschlecht, sproß' 9a,20. מדיסחאן c,18. d,12. pl. נאםאן d,16.

מדיסחאן* — 6v. sehe ich als sbst. mit dem encl. an, parallel zu *namâcûm* und *-um vindîšn*; mit dem nask מדיסחאן (WPT. IV, 35 n) hats nichts zu schaffen.

מדיסחאן* (98) 'hören', so ist der inf. an zu setzen wegen des ptc. pt. ננוסחאן 35,2. imp. ננוסחאן 6v. ptc. ps. ננוסחאן (>97) ChSt. 176. מדיסחאן R 79 =

B17,15. מדיסחאן R 160; vgl. ננוסחאן TM 332. [מדיסחאן] Thomsen BSB. 1910 p. 301n, wichtig für den vocal der ersten silbe.

מדיסחאן* (98) ננוסחאן ps. 31,9.

מדיסחאן (98) kan nicht, wie Andreas wil, auß *naxuðâr* entstanden sein (Bartholomae, Zum AJW 48 läßt das wort unerklärt) und ist eher

in ניר + ניר zu zerlegen. Bedeutet es wirklich 'fürst' udgl., so hätten wir

hier מדיסחאן, 'man' und diser erklärung könnte das arab. نَخْوَار, pl. نَخْوَارَة

'grand personnage' zur stütze dienen, das alle anzeichen eines مَعْرَب

auf weist. Seine andre bedeutung 'fier, orgueilleux' wäre dann eine volksetymologische anlenung an نخر 'schnarchen, schnaufen', vgl. bei Dozy مَخْرَجُ عَالٍ 'hochnäsiger'; doch habe ich das wort nur bei Kazimirsky gefunden und kenne seine geschichte nicht. Siht man aber den leider defecten text M 473 an und findet dort wiederholt נדרישח und נדרישח, so möchte man in נדר eher נדר 'einsicht' suchen, *nóxpér* wäre also 'wer mit urvernunft (*ásnó xratus*) begabt ist'. Und wie steht endlich mit 'arab.' ماخر متبحر ونيك دانا s. v. a. نخرير wie nach Vullers das glossar zu Vaṣṣáf lert? Hier müsten uns die arabisten zu hilfe kommen.

- נוג (98) 10,7. נוגן (98) 9c,17. d,3.11. נוגן 12b,51. נוד (98) 9d,22.
 נודיק 9d,1. נודיק (98) ps. 21,3. נודיק (98) 9d,1.
 * נודיק (99) conj. נודיק 7c,5. ptc. ps. pl. נודיק 7b,16.
 † נודיק — pt. 9a,13. † נודיק — pt. 12b,41. ס 4,43; ob zum vorigen?
 ניד (99) passim. ניד 12c,37. ניד 9b,13. ניד (99) 7c,9.9b,19. c,27. pl. 7b,15.
 † ניד (vgl. نیکبخت) 'glücklich' 9b,15. † ניד (99) pl. 7a,12. ניד d,20.
 † ניד (100) 7c,9. 8,2. † ניד (sic) — 12b,46; ganz dunkel.
 * ניד (101) ptc. 12a,5. 14,8. † ניד (101) 7d,16.
 † ניד (101) 9d,32. pl. 9c,8. d,23. † ניד (101) 6r. 6v.
 † ניד (101) — 15,7; ob richtig ergänzt? † ניד (>101) pt. 9b,7.
 † ניד — 9a,5 parallel zu 9a,5; aber die lesung?
 † ניד (נכס) 'eichenteil, unreines' 2,3. 9a,8.15.21.27. b,10. 11,15. 12d,40;
 wol auch noch 13,10. 15,5. 9b,25.
 * ניד (102) pt. 27,1. * ניד (102) pt. 12c,45.
 ניד (102) 14,12. ניד (102) pl. 9c,32.
 ניד (102) pl. 12a,21. c,39. † ניד ('soghd.') — 6v.
 † ניד (سگوار) 'kummervoll' 9d,12. † نيد (vgl. نيد) 'schwach'? 8,7.
 † نيد (vgl. نيد) 'sat werden'? pt. 13,6. † نيد — 41,3.
 † نيد (103) voc. 339a; worauf die übersetzung 'wandle' beruht, weiß
 ich nicht. pl. 12a,13. † نيد (103) 31,10.
 † نيد (104) inf. 10,4. ps. 3. † نيد — ps. 3 pl. 14,6.
 † نيد — 15,2; wahrscheinlich verbum.
 † نيد (104) passim. TM 339b; beachtenswerte construction 9a,3. 9c,21. 9c,23.
 d,23. 9c,3. 9c,35. 15,2.
 † نيد (105) 2,4 bis. 7a,2. b,18. 8,2. 9a,5.12. b,15.30. c,26. d,20.29.32. 10,4.11a,22.
 12b,26. c,50. 18,2. 34,3. 36,2. † نيد (105) 2,2.
 † نيد (106) 8,2.5. 9c,14. pl. 9d,11. 10,8. 11,22; vgl. 12a,27.

עין (106) 2,3 7a,18. c,3. d,10. 9a,8. b,9. c,15. d,17. 11,21. 12c,29. 14,13. ז עין 6v.
 † עינביץ — ? 10,8. * עיסטאדן (106) ps. טיגד 34,4? conj. אנד 7c,4. אמם 8,7.
 † עספורד (> 106) — 35,3; ob pt. ? † עספידר (> 106) — 8,10; ob vb. ?

עספֿר (106) (عسفر) — Ich glaube jezt hinter das geheimnis dises wortes gekommen zu sein, und zwar dank der stelle im YZ (§ 23.24 bei Geiger, § 41.42 in den beiden außgaben von Jamaspi, Pahl. Texts (1897) p. o und Modi (1899) p. 17), wo der weise minister Ĵámásp dem könige Vištásp den schlimmen verlauf des kampfes mit Arjášp nicht eher vorher sagen wil, als biß er im sicherheit geschworen habe: *kut nē zanom u nē ózanom u nēc pa spaxr dārom, ták góvêd ku čē bavêd andar an ražm i Vištáspán. 42 pas góvêd Vištásp sáh ku: pa farr i Óhrmizd u dén i mázdésnán u ján i Zarir brádar sógand xvarom, kut nē zanom u nē ózanom u nēc pa spaxr dārom.* Und der könig spricht: ‘bei der herlichkeit Ormuzds und der lere der Mazdágläubigen und der sele (meines) bruders Zarir schwöre ich, daß ich dich weder schlagen noch töten, noch auch irgend teuschen wil’ (d. h. durch spätere falsche außlegung des feierlichen schwures). Die bedeutung ‘teuschung, vor-spiegelung’ passt durchauß auch für den text M2: *pas dušmēnūn aspaxr vīrast srūd uđ nuvág ‘é vas* ‘dann richteten die feinde eine teuschung auß, mancherlei gesang und musik’. Und weiter wird sie bestätigt durch das np. سپهره بند s. v. a. غریب نماید gloss. Desátir. Hier möchte ich noch zwei andre wörter heran ziehen: سپاره s. v. a. فسان, waß Vullers mit ‘cos, wezstein’ wider gibt, während es wol gleich افسان افسانه ist, und سپرخ. Lezteres wort erscheint in den ferhengens schon seit Asadi als سپرخی, nur Ferh. Rašidi hat das richtige سپرخی, alle aber haben sie nicht beachtet, daß das ی nicht zum worte gehört, und im die bedeutung دژمی udgl. bei gelegt, die augenscheinlich erschloßen ist, wie so oft. Als beleg wird folgender vers des عیار an geführt:

با ماه سمرقند کن آئین سپرخی، رامشگر خوب آور با نغمه چون قند
 ‘für die schönheit auß Samarkand richte eine gaukelei auß, laß einen schönen musikanten kommen mit zuckersüßem spile’. Aber auch schon in den Gáthás können wir das wort finden. Es heißt Ys 30,10: wenn dein reich, o weiser, her gestellet worden, ‘dann ja wird heran kommen (vgl. آوید بوی) die zerstörung des truggewebes der Druj (oder lüge): *adā zī avā drujō bavaitī skēndō spayaðrahyá.* In der phl. übersetzung steht hier das verderbte عسفر für عسفر. Die

vorstellung aber vom 'gedeihen, glük' der Druj, welche die neuesten erklärer in *spayaθra* suchen, dürfte man in den zoroastrischen hymnen doch nimmer finden wollen. Darum kan ich mich auch mit Bartholomae's etwaß künstlicher ableitung des wortes nicht zufrieden geben, und denke lieber, weuns sein muß, an $\sqrt{spā}$ 'hin werfen', also eigl. hinstreuung als lokspeise für vögel udgl., dann falstrick, teuschung. Lautlich laßen sich die formen ser gut vereinigen: *aya* > *â* kennen wir auß *داراب* 'شاه'; eben so *θr* > *hr*, das sich zu *xr* verhärtet (vgl. $\text{𐬎𐬀} = \text{زخم}$ von \sqrt{jan}); und auch der wechsel von *hr* > *rx* im Np. bietet nichts auffälliges, vgl. $\text{𐬎𐬀} > \text{𐬎𐬀}$.

† *עספרד* (שיל) 'schild' 7c,7.

עסטאואר (106) ptc. 35,1. אור 9d,34. pl. אורן 7b,13. עסתאורן d,6.

עסתאוישן (107) 6r. *עסתאוישן* (107) TM 327v.

* *עסתורן* (107) ptc. 7b,18 (wol schwerlich *astāvād*). ps. 34,1.

עסתפת (107) 31,7.

* *עשנאסידן* (> 108) ptc. קישן 12c,34 'von welchen wir erkant sind'; vgl. 12b,14.25.

† *פאדכשאי* (פספס) 'machthaber' > 9c,16. * *פאדן* (108) conj. פאיגנר 7c,5.

† *פאדרוצניג* — 8,8 scheint ein wort zu sein, vill. 'tag für tag'.

† *פאדישנורח* (von פאר + עשנוד * 'befridigung' 9c,23; vgl. 15,2.

† *פאדישנורחיד* — ptc. 'befridigt' 9d,28. *פאיגנס* (108) 16,5.

פאך (108) 7a,20. pl. 7a,11. *פאסכאני* (> 108) 'behütung' 7d,16.

פד (109) passim, TM 339b. פריש 11,17. 34,4. פם 12b,42. פץ 17,1.

פדאן (109) 31,9. *פדגירר* (109) — imp. 6v.

† *פדואכתנג* s. o. p. 42. *פדורח* (109) 34,5.

† *פדייזאנד* (sic?) — conj. 7c,10. *פדיכשד* — 34,2.

פדין (110) adj. 'fleischlich' 9b,10. 12c,31. *פדיננ* adj. das selbe 11,10.11.

* *פדיריפתן* (110) pt. פת 9b,23. conj. פראגנר 7d,9. ptc. ps. pl. פיריזאנאן 7d,8.

פואג (111) 31,7 mit *کردن*. *פואר* (111) vgl. *פואג* *ZY 46 (27 Geiger).

פום (111) 9c,1.23. *פור* (111) 18,1 mit *کردن*.

* *פוריסידן* (111) pt. פיר 9c,30. *פחריזינאדן* (111) conj. פאגנר 7c,6. ptc. פאנאן b,15.

† *פחריזישן* (111) pt. פחריזישן (פחריזישן) 'bewarung' 9d,14. *פיד* (112) 12b,29.

פיראנ (112) 9b,9 mit *کردن*. *פידר* (112) 12c,51.

פירוז (112) 12c,50. *פיש* (112) one izáfet 7b,20.

פנז (112) 9a,10. פנץ TM 327, beide c. pl.

† *פסא* (> 113, ap. *pasáva*) פשאש 9a,10; vgl. פסאן M 437,7.

* *פסאכתן* (113) pt. פסא חניר 2,5. *פאנד* (sic?) — 37,3.

†פרוידיש (sic?) — pt. c. encl. 12c,37. *פרודדן (113) pass. ריחיד 11,20,21?
 †פרודדן — ptc. 11,17. בור חידר פ^ו 12c,33. פרינג (114) 9a,26.
 †פרינג (114) vgl. ט'למט 'mauer' PT 20,9 (Šahrihá i Êrán § 20), waß wol
 in ט'למט* zu beßern ist.
 †פרשודד — ptc? 31,9. †פשיך ('soghd.?' 'hymmus'? TM 327v.
 †פטנאמבר (פ'ט'נ'א'מ'ב'ר ideogr.) (פ'ט'נ'א'מ'ב'ר BSB 1910 p. 120b,11. פ'ט'נ'א'מ'ב'ר ('soghd.?'
 ib. 1207,9. פתיאר (116) pl. פ'ט'נ'א' 7c,15.

†פראזישת (sup. von פ'ר'ז'יש'ת) 'fürderst'^פ או 7a,13.
 †פראי (פ'ר'א'י) 'mer, ser vil' 7d,18.
 †פראמוכטן* (vgl. aw. *framuxti*) 'auß ziehen' pt. פ'ר'א' 9b,26.
 †פראץ (117) פ^ו 9d,1. פ'ט'.. אץ 14,5. †פראשכיראן — wol pl. 38.
 †פרוך (117) פ^ו או 9b,2. †פ'רוך (117 *farrôx*) pl. פ'רוכאן 9b,30.
 †פראונג (פ'ר'א'ונ'ג) 'klug' pl. פ'נאן 31,5.
 †פראולנדן* (vgl. ט'פ'ול'נד'ן) 'vollenden' pt. פ'ר'א' 12a,14.
 †פראינד (116) 19,1. ChB 12,1. 23,5. pl. פ'ר'אן S 19,4. פ'ר'א — 31,8.
 †פריחסתום (118) 9c,2. פ'רייה (118) 7a,9. פ'ריי — 21,4.
 *פריסתאן (119) conj. פריסתאנר 7a,8; vgl. 12a,10. 14,3. 36,3.
 פריסתג (119) pl. פ'ר'ס'ט'אן 7b,9.10. d,7.
 פרישטג (119) 41,1. pl. TM 327. vgl. 32,2.
 †פרימאן (פ'ר'י'מ'א'ן) 'befehlen' inf. 31,7. imp. פרימא 15,5. פ'ר'מ'אן (119) 9b,21.
 *פריסרוך (119) imp. פ'ר'י'ס'ר'י'ד 9d,21. †פ'ר'ת'ר'ום (פ'ר'ת'ר'ום) 'erster; zuerst' 9a,18.

פ'ץ — פ'ע'ץ 'נוגץ' — נייץ 'ניץ' עינביץ 'ביץ' פסאץ (120) separat geschriben 6v; ferner הסוץ קסוץ 'הנגוץ' — שאריץ

פ'צון (120) 2,6. 9b,23. c,33. 34,2. כא צ' 12a,8. צאוניט 9a,16.
 †פ'צאר (פ'צ'א'ר) 'mittel' 31,8,9. †צואאן (120) 32,4.
 †פ'צון (פ'צ'ו'ן) 'wie, da' צונישאן 9c,6.
 צי (120) 10,8. 12b,35. c,16. adj. 9c,23. 'denn' d,22. obl. ציי c,10. חרו צישאן d,8.
 ציד — 6v. †ציהרג (121) 2,6,7. [צייפ'ס c,29.
 †ציסתן* (vgl. ציישן) 'lernen'? imp. צייד 9d,21. — ציירה 12f,7.
 צישם (121) 7c,18. †צישמנץ ('quelle' צ'יש'מ'נ'ץ) pl. פ'נאן 9d,19.
 †צישמנאה — 9b,5 könnte wol ein subst. *cašm-gāh* 'plaz fürs auge' sein, doch
 ziehe ich das adj. 'mit augen sehend' (*Vkas*) vor, ob gleich das simplex
 bisher nur im oss. *kāšm* nach gewissen ist.

רא (122) 10,8. ראי pp. (122) 8,3,5. 9a,3. c,14.31. 13,9.
 ראממט (122) ChB 11,12. 23,5. 25,8 kan ich doch nicht mer als npr. auf faßen.
 †ראמינאר (122) ראמינאר// MT 339b. †ראסת (פ'ר'א'ש'ט) 'gerade', adv. ראסתו 9a,26.

- ראסתיה (122) 7c,14. †ראשתיגר — 'gerecht' 6r.
 ראשתִפֶת (122) 37,2. 41,3. †ראנצין (123) pl. נאן 7d,7. MT 327.
 †רוגין (לֶגֶן . לֶגֶן) 'öl, butter' 31,8.
 †רוז* 'girig' — pl. רוזאן 9d,2. Ich glaube das wort im Jámâsp-Námag⁵⁾
 wider zu finden: $\text{سنگه گریز و ستم و ستم و ستم}$ (sic) و ستم و ستم , *u sturg u ruzd u*
stahmag mard pa nêv dârênd 'und streitsüchtige, raubgirige und ge-
 walttätige leute wird man für tapfer halten'. Es wird wol das np. رُزْد
 (nur Fh. Šuṭâri mit a, — Asadi (dessen text verdorben ist) Halimî FJ⁶⁾
 schweigen) sein, mit der bedeutung *حریص در همه چیز*. Da-
 nach übersetze ich רוזיא (form?!) M 2b: 'die leute in der burg wurden
 begirig auf den anblick'. Dazu gehört wol auch:
 †רוזיג — 12c,13. †רוישין (لِيسين) 'wachstum' 9d,14.
 †רוץ (123) 7a,18. 14,12.
 †רושן (123) 6v. 7c,7. d,14. 11,17. 12b,23. 29. 36,2. sbst.? 13,5. pl. 7a,4. b,10.
 d,5. 8,2; vgl. רושן.
 †רום (124) 13,4. pl. 9c,31. †רומיו (124) 7c,10.
 †רויג (לֶגֶן . לֶגֶן) 'knabe, diener'? 12b,45.
 †רויגיה (לֶגֶן) 'kindheit, dienerschaft'? 12c,4.
 †רוישין (לֶגֶן) 'das zerfließen' 7c,16. †רוים (124) 9a,6.
 †רוסת* (124) 'verstorben' pl. 12c,44.
 †רוסתאויז (לֶגֶן) 'auferstehung' 9b,16.
 †רושקין (לֶגֶן) 'neid' 13,5. †רושכין (لِيسين) (vgl. רושכין) 'neidisch' 7c,19; vgl. 17,1.
 †רום (לֶגֶן) 'herde, volk' 7b,17.
- צימש — צאוניש * צאוניש * נסאחיש * וציסתיש * וספיש * בואריש * אויש — אוש * עיש * פסאש (124) ש-
 נכתיחאויש — ורויסתווש — שראסינארוש * ראסתוש * קירווש * אכששאירוש
 vor ש erscheint hier zum ersten male, wenn die MSt. I p. 142 auf gefür-
 ten י-ש alle richtig gelesen sind; vgl. Bartholomae, Zum AIW. p. 61.
 †ש (124) erweist sich als abkürzung für אויש zum sazbeginne: M 99,24. 475,15.
 S9a,22.28. c,8; mit ש M 28a stehts noch ungewis.
 †שאד (125) שארין 20,3. †שאדיה (125) TM 339b? †שאה (125) ריואן ש 13,4.
 †שאיחוד 9c,17. †שאיחוד d,16 — 3 sg., an beiden stellen passt die bedeutung
 'hersch' V'xši.
 †שאן — צישאן * כישאן * כושאן * אושאן (125) ש-שאן
 †שוכט (125) inf. 31,6. ps. שורינד 4. †שוה (>125) — 41,3.
 †שוה — 32,6.

5) Av., Pahl. and Anc. Pers. Studies, I, 1904 p. 114,1 = Jámâspi ed. Modi (1903) p. 3 § 7,
 wo die var. لَگَر. — 6) Fh. Rašidi s. v. رُزْد leugnet die existenz eines solchen wortes, der Fh.
 Anjuman-ârây i Nâširi kennt es.

- שחר (125) 2,4.5.9. 8,1. 9c,12. עין פֿרוֹכאָן 9b,30 (das paradisi). pl. 8,6. 11b,16.
 שחרדאר (125) 6r, vgl. 12a,1. [12a,13.
 שחריאָר (126) 6r! 9b,33. d,25; als titel Māni's 9d,30. TM 339a.
 שירנאָמנ (126) — das zweite element habe ich richtig bestimmt, vgl. 'soghd.'
 שירעווי Man. II,543; das erste bleibt dunkel. Im Metnevi-verse
 ما عيال حضرتيم وشيرخواه ، گفت الخلق عيال للاله
 welchen der türkische übersetzer (ed. Bulaq ۱۲۰۱ I p. ۳۸) durch
 جمله‌مز اولدق عيال شيرخواه · ديندى الخلق عيال للاله
 wider gibt, scheint ein mir unerklärliches wortspil vor zu ligen.
 †שראסינארן — pt. 9b,3; ich habe ganz wilkürlich übersezt, als ob das
 sonderbare wort zu ھراسیدن gehörte, mit *Vsrask* hats wohl nichts zu tun.

- ת- (127) כּוּט * אױט * אױת * עית (127) אױתאן (127) — תנן .
 תאר (127) 13,5. // תנן — 9d,33.
 תר (127) 6. 41,4. חו עי 9d,5. טו 25,2. תרכם (127) 9c,24; wol im compos.
 †תרכתן* (אינשאָט) 'bezalen, sūnen' ps. 9d,7. תוינד 9d,7.
 תחם (128) 9c,27. ט 8,10. pl. טחמאן 7b,12; vgl. 18,5.
 †תיזיה (תיזי) 'schärfe' oder 'schnelligkeit' 12a,26. תים (128) 12b,22.
 †תכס — 14,7. תכתיחא adv. 'eilig' ? 9b,s.
 תן (128) 7b,4. †תנבאר (s. d. f.) 32,2. 35,1.
 תנואר (128) 12b,45. c,36.38. עי נונ ת 10,7. †תנוארינ' — 'körperlich' 12c,30.
 †תנוארין — id. 12c,31. // תפסם ? — 35,4.
 †*טראזוך (טראז) 'wage' trazuk = טראזא Uig. II,77,25; aber tarazuk 86,42!
 טרם (129) 7a,9.

Den nachträgen zum glossare mögen sich einige bemerkungen zur grammatik an schließen. Die von mir MSt. I,151 als möglich erwānte erweichung de ʒ nach vocalen wird durch die 'zerdente' schreibung זי. במא. נא. S6, vgl. ʒf. . ʒ für אן M64, bewisen. Welchen laut aber das zeichen ז gehabt hat, läßt sich hierauß eben so wenig erschließen, als auß dem umstande, daß das neue zeichen der runenschrift ז sicherlich eine modification des זי darstellt. — Ähnliche erscheinungen ligen in שחריאָר 6, שחריאָר TM 330 und כני TM 327 vor; vgl. noch eben da עפסאישן.

Für die vocalisierung kurzer silben (p. 153) von wichtigkeit ist das eben erwānte *namāz*, und die pleneschreibung *nyǒšák* (in runen). Was aber den wechsel von ʒ und ʒ in der compositionsfuge betrifft, so scheint — ab gesehen von den fällen, wo ʒ für an lautendes ʒ vor doppelconsonanz auf tritt —

die sache doch nicht so einfach zu ligen, wie Bartholomae WZKM XXV, 248 an nemen möchte. Unsere texte bieten אמתראספנר (vgl. אמשאספנד 𐭠𐭣𐭥𐭥𐭥𐭥) und מתרספנר (das mot savant מרספנד lernen die ferhenge allerdings *mār-ispanđ* sprechen), und auch sonst hat sich der 'bindevocal' vor den suffixen *-mand*, *-vand* erhalten als *ô, ê, á*. Diß erinnert an den bißher noch unerklärten wechsel der selben vocale im anlaute gewisser wörter, z. b. אהנג אונג — ארזו סלף אורזוק — אור סל — אור סל usw., für welchen man noch weitere beispiele erhoffen darf.

Als erstes beispil für den plural auf 𐭠𐭣𐭥𐭥𐭥 glaube ich רופאה 9c,31 an sprechen zu dürfen, doch mit aller reserve.

An neuen verbalstämmen (p. 162 ff.) sind zu verzeichnen: ps. בוכס zu בוכתן, und pt. גרייז *griyiṯ* zu גרייז *griy*, וינראם zu וינראד.

Außer dem bieten unsere texte merere bißher auf iranischem gebiete nicht nach gewisene verbalstämmen, deren deutung und herleitung mir nicht hat gelingen wollen. Schaft ein gütiges geschik unsern samlungen noch eine weitere bereicherung, so dürfte sich noch manches rätsels lösung finden laßen—

سخن هر چه بر بنده دشوارتر ، دلش خسته تر زن و تن زارتر
گشاده تر آن باشد اندر نهان ، که فرمان دهد کردگار جهان

Šahn. 173,804-5